

Odborníci diskutovali, ako znížovať zaostávanie regiónov

Za hlavné bariéry, ktoré bránia rozvoju regiónov na Slovensku, označili vzdelávací systém málo rozvíjajúci zručnosti, nedostatočnú dopravnú infraštruktúru, vysoké odvodové zaťaženie pre ľudí s nízkym príjmom, ako aj zložitú administratívu a korupciu pri čerpaní dostupných prostriedkov

TLAČOVÁ SPRÁVA

28. apríla 2017

Slovensko patrí medzi štáty OECD s najväčšími regionálnymi rozdielmi vo výške príjmov a v miere nezamestnanosti. Príčinou sú najmä dlhodobo nižšie príjmy regiónov v porovnaní s Bratislavou, ako aj dlhodobé zaostávanie regiónov východného a juhu stredného Slovenska v miere nezamestnanosti. Účastníci spoločného seminára Zastúpenia Európskej komisie v SR a inštitútu INEKO preto diskutovali o možnostiach, ako znížiť zaostávanie regiónov Slovenska prostredníctvom lepšieho využitia dostupných prostriedkov na znížovanie nezamestnanosti, rozvoj ľudského kapitálu a skvalitnenie dopravnej infraštruktúry. Aj na tieto priority dáva Európska komisia v období 2014-2020 viac ako 15 miliárd eur.

Vedúci Zastúpenia Európskej komisie na Slovensku Dušan Chrenek¹ poukázal na to, že kým Slovensku ako celku sa v posledných rokoch z makroekonomického hľadiska veľmi dobre darilo a dosahovalo jednu z najvyšších mier hospodárskeho rastu v EÚ, niektoré regióny z tohto pozitívneho vývoja neprofitovali tak ako iné. „Vidíme na Slovensku stále veľké medziregionálne rozdiely nielen v hospodárskom raste a HDP na osobu, ale aj v miere nezamestnanosti, vzdelanostnej úrovni, či v ohrození chudobou“, zdôraznil. Podľa vedúceho Zastúpenia EK je pre Európsku komisiu znížovanie regionálnych rozdielov silnou dlhodobou prioritou, ktorú podporuje najmä cez svoju kohéznu politiku.

¹ Celý príspevok Dušana Chreneka si prečítajte v Prílohe 1.

"Väčšina prostriedkov, ktoré boli v posledných rokoch vynaložené na riešenie potrieb slovenských regiónov, išli práve z európskych prostriedkov. Inak to nebude ani v období 2014-2020, kedy má Slovensko celkovo k dispozícii až 15,3 miliardy eur. Veľká väčšina z týchto peňazí pôjde na skvalitnenie infraštruktúry, do ľudského kapitálu, zdravotníctva, životného prostredia, inovácií ale aj na riešenie nezamestnanosti či na programy sociálnej inklúzie v menej rozvinutých regiónoch Slovenska", podotkol D. Chrenek a dodal, že *"Slovensko má teraz naozaj veľkú príležitosť využiť značné finančné prostriedky na znižovanie regionálnych rozdielov. Verím, že ich účinne a zmysluplne využije."*

Splnomocnenec vlády SR pre podporu najmenej rozvinutých okresov Anton Marcinčin upozornil na nástup nových technológií, ktoré v horizonte 10-15 rokov môžu ohroziť mnoho pracovných miest. *„Je otázka, či sa na to pripravujeme, alebo to bude katastrofa,“* zdôraznil. V rámci príprav podľa neho treba prispôsobiť vzdelávací systém už od materských škôl, aby dokázal lepšie rozvíjať potenciál ľudí. Regiónom by tiež pomáhal podporou sociálnych podnikov, ktoré by nesúťažili s firmami na trhu, či vhodným nastavením investičných stimulov. *„Máme pretlak investorov na západnom Slovensku, mnohí sú pripravení presunúť sa na východ, lebo pracovná sila na západe je už veľmi drahá,“* povedal.

Primátor Kežmarku Ján Ferenčák by privítal väčšiu decentralizáciu, aby regióny získali viac kompetencií aj daňových príjmov. Kritizoval, že väčšina investícií štátu ide do projektov v západnej časti krajiny ako napríklad projekt automobilky Jaguar v Nitre, nultý obchvat Bratislavy alebo dostavba Mochoviec. *„Kde je stred a východ Slovenska,“* pýtal sa. Za najväčšie problémy v okrese Kežmarok označil slabú ekonomiku, vysoký podiel obyvateľov zo sociálne znevýhodneného prostredia, chýbajúci diaľničný privádzač či odchod mladých ľudí. Z nezamestnaných v okrese je podľa neho 55 % z marginalizovaných komunit. *„Treba motivovať ľudí, aby začali viac pracovať,“* reagoval s tým, že regióny to samé nedokážu a potrebujú pomoc centrálnej vlády.

Riaditeľ kancelárie generálneho riaditeľa sekcie programov regionálneho rozvoja na ministerstve pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Emil Pícha zdôraznil, že investičné priority si regióny definovali v regionálnych integrovaných územných stratégiách. Tieto však boli vypracované v období, kedy pojem najmenej rozvinutých okresov ešte nebol zadefinovaný. Ako uviedol, podpora partnerstva na regionálnej a miestnej úrovni je jedným z kľúčových princípov, na ktorom je postavený Regionálny integrovaný operačný program 2014 – 2020 s alokáciou 1,75 mld. eur podporujúci nielen rekonštrukciu ciest, či materské školy ale aj oblasti ako kreatívny priemysel.

Generálny riaditeľ sekcie fondov EÚ na ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny Boris Sloboda informoval o zámeroch na využitie 2,2 mld. eur, ktoré sú k dispozícii v Operačnom programe Ľudské zdroje na roky 2014-2020. Najväčšia časť pôjde na zamestnanosť, vzdelávanie a sociálne začlenenie. Ako uviedol, dlhodobo nezamestnaní ľudia, ktorí sú k dispozícii, majú nízku kvalifikáciu a teda aj potenciálne zárobky, preto sa im neoplatí dochádzať za prácou. *„Pre nich musí prísť práca v regióne,“* zdôraznil.

Riaditeľ INEKO Peter Goliaš informoval², že na Slovensku zhruba od roku 2013 dochádza k pozvoľnému znižovaniu regionálnych rozdielov v miere nezamestnanosti, rozdiely v miere chudoby či príjmov sa však zatiaľ nemenia. Aj pri nezamestnanosti sa rozdiely neznižujú rovnomerne. *„Prešovský, banskobystrický*

² Hlavné zistenia a odporúčania INEKO na znižovanie regionálnych rozdielov si prečítajte v Prílohe 2.

a košický kraj majú mieru nezamestnanosti dlhodobo o 4 až 7 percentuálnych bodov vyššiu ako priemer za celú SR, čo svedčí o pretrvávajúci ich zaostávaní," povedal Goliaš. Vo zvyšných krajoch je nezamestnanosť pod priemerom SR a rozdiely sa znižujú.

Goliaš poukázal tiež na vysokú súvislosť (korelačný koeficient na úrovni 0,85 bodu) medzi mierou nezamestnanosti a podielom rómskeho obyvateľstva v okresoch. Pre znižovanie regionálnych rozdielov je preto kľúčové integrovať marginalizované skupiny obyvateľstva. Ako dodal, zmierniť zaostávanie regiónov by pomohlo aj zníženie odvodov pre ľudí s nízkym príjmom vrátane dohodárov a živnostníkov, aby sa im viac oplatilo legálne pracovať. Za dôležité považuje tiež motivovať stredné odborné školy, aby z nich vychádzali študenti lepšie pripravení uplatniť sa na trhu práce. „Štát by mal zverejňovať priemerný plat a mieru nezamestnanosti absolventov každej školy, súčasne by mal upraviť normatívy, aby viac zohľadňovali úspešnosť absolventov na trhu práce," zdôraznil.

V paneli zameranom na možnosti skvalitnenia dopravnej infraštruktúry vystúpil analytik INEKO Ján Kovalčík, ktorý považuje za potrebné výrazne zlepšiť starostlivosť o cesty prvej triedy. „Tie zabezpečujú najväčšiu časť výkonov celej cestnej siete. Ich kapacita vo väčšine regiónov postačuje, problémom je nekvalita," povedal Kovalčík. Na opravy a údržbu ciest prvej triedy SR dáva 1,1 mil. €/km², čo je iba 41 % z úrovne v ČR, kde investujú 2,6 mil. €/km². Dlhodobé podfinancovanie vedie podľa Kovalčíka k deštrukcii ciest prvej triedy, z ktorých je takmer 40 % v nevyhovujúcom až havarijnom stave. Úpadok jestvujúcich štátnych ciest navyše vedie k uprednostňovaniu výrazne drahších diaľnic a rýchlostných ciest aj tam, kde by postačovali kvalitné cesty prvej triedy. Tie by väčšine regiónov pomohli podstatne rýchlejšie.

Generálny riaditeľ sekcie riadenia projektov na ministerstve dopravy a výstavby Juraj Méry informoval, že v rezorte dopravy je vyčlenených z eurofondov na modernizáciu dopravnej infraštruktúry viac ako 3 mld. eur. Z toho 350 mil. eur pôjde na modernizáciu ciest prvej triedy, k čomu ešte treba pripočítať investície z národných zdrojov.

Riaditeľ Útvaru hodnoty za peniaze pri ministerstve financií Štefan Kišš upozornil, že kým plánované diaľnice a rýchlostné cesty by si vyžiadali spolu až 20 miliárd eur, na výrazné zlepšenie stavu celej siete ciest prvej triedy by postačovali zhruba 2 mld. eur. V porovnaní s diaľnicami a rýchlostnými cestami podľa neho cesty prvej triedy prinášajú vyššiu hodnotu za peniaze. Prioritou rezortu dopravy je stále výstavba diaľnic, podľa Kišša však „kauzálny vzťah vplyvu nových diaľnic na regionálny rozvoj preukázaný nebol a bez kvalitného ľudského kapitálu je vplyv diaľnice na nezamestnanosť slabší". Ako dodal, kľúčové je zvýšiť efektívnosť investícií do dopravnej infraštruktúry, čo si vyžiada vybudovanie silnej analytickej jednotky na ministerstve dopravy.

Účastníci seminára cez aplikáciu sli.do odpovedali aj na otázky v piatich anketách:

Anketa 1: Čo podľa vás najviac bráni rozvoju regiónov na Slovensku?

(43 odpovedí)

Nedostatočná dopravná infraštruktúra	58 %
Vzdelávací systém málo rozvíjajúci zručnosti a samostatnosť	58 %
Vysoké odvodové zaťaženie pre ľudí s nízkym príjmom	40 %
Odliv obyvateľstva	37 %

Marginalizácia niektorých skupín obyvateľstva	35 %
Nedostatok prostriedkov na kľúčové investície	26 %
Administratívna kapacita/odbornosť orgánov samosprávy a VÚC	21 %

Anketa 2: Čo podľa vás najviac bráni čerpaniu dostupných prostriedkov pre regióny, najmä EÚ fondov?
(40 odpovedí)

Zložité administratívne procesy a procesy verejného obstarávania	85 %
Korupcia	50 %
Slabá administratívna/odborná kapacita na strane príjemcu	43 %
Nedostatok prostriedkov na spolufinancovanie	25 %
Slabá administratívna/odborná kapacita na strane riadiaceho/sprostredkovateľského orgánu	25 %
Nevhodne nastavené priority financovania v operačných programoch	25 %
Nedostatok informácií o možnostiach	15 %
Nízka miera flexibility pri EŠIF	13 %

Anketa 3: Ktoré z uvedených riešení by podľa vás najviac pomohli znížiť zaostávanie regiónov Slovenska?
(22 odpovedí)

Zlepšovať podnikateľské prostredie	73 %
Integrovať marginalizované skupiny obyvateľstva	45 %
Znížiť odvody pre ľudí s nízkym príjmom	41 %
Motivovať školy k lepším výsledkom pri uplatnení absolventov	36 %
Pomáhať nezamestnaným pri hľadaní práce a zvyšovaní kvalifikácie	32 %
Merať regionálne rozdiely a vyhodnocovať dopady opatrení	23 %
Posilniť súbeh sociálnych dávok a príjmu z práce	23 %
Zlepšovať dostupnosť dopravnej infraštruktúry	18 %

Anketa 4: Čo podľa vás najviac bráni zlepšeniu dopravnej infraštruktúry v regiónoch?
(17 odpovedí)

Plytvanie zdrojmi na predražené diaľničné projekty	82 %
Nedostatok peňazí na zlepšenie stavu ciest I. triedy	41 %
Často sa meniace priority výstavby	35 %
Nedostatok investícií do nových diaľnic	6 %

Anketa 5: Okrem dostavby D1 po Košice a D3 na Kysuciach, čo ďalšie by najviac pomohlo zlepšiť dopravnú dostupnosť regiónov SR?
(18 odpovedí)

Rýchlostná cesta R2 juhom stredného Slovenska	61 %
Výrazné zlepšenie stavu štátnych ciest I. triedy	44 %
Severo-južné rýchlostné cesty R3 a R4 (lepšie spojenia s Poľskom)	11 %
D1 až po východnú hranicu SR	6 %
Iné rýchlostné cesty	0 %

Informácie o seminári nájdete na stránkach:

- <http://www.ineko.sk/clanky/ako-znizovat-regionalne-rozdiely-na-slovensku>
- https://ec.europa.eu/slovakia/events/seminar_27042017_sk

Ďalšie informácie poskytnú:

Peter Golias, riaditeľ INEKO, golias@ineko.sk

Ľudmila Majlathová, Zastúpenie EK na Slovensku, Ludmila.Majlathova@ec.europa.eu

Príloha 1: Príspevok Dušana Chreneka, vedúceho Zastúpenia Európskej komisie na Slovensku

„Ako znižovať zaostávanie regiónov Slovenska?“

Keď sa pozrieme na Slovensko z makroekonomického hľadiska, tak vidíme, že sa mu naozaj darí. Hospodársky rast je jeden z najvyšších v EÚ (2015 – 3,8% a 2016 – 3,3%), deficit klesol na 1,7%, verejný dlh pod 52%, zvýšila sa zamestnanosť na takmer 70% a miera nezamestnanosti sa znížila na 8,6%. Slovensko jednoznačne dobieha vyspelejšie krajiny. Kým v roku 2003 bol HDP/obyv. na úrovni 55% priemeru EÚ, dnes je na úrovni 77%. Tento pokrok sa týka všetkých slovenských regiónov, avšak nie v rovnakej miere. Mnohé regióny v strednej, južnej a východnej časti našej krajiny z tohto hospodárskeho rozmachu získali menej.

Bratislava dnes výrazne poráža zvyšok Slovenska nielen v HDP na osobu a v rýchlosti hospodárskeho rastu, ale aj vo vzdelanostnej úrovni, v disponibilnom dôchodku, vo výdavkoch na výskum a vývoj, v strednej dĺžke života, v miere nezamestnanosti, ako aj v participácii žien na trhu práce. Región hlavného mesta takisto vykazuje najvyššiu mieru produktivity práce.

Pokiaľ sa na regionálne rozdiely pozrieme rečou čísiel a veľmi zjednodušene tak, Bratislava vykazuje HDP na osobu vo výške 34 tisíc eur, kým región východného Slovenska len 9,5 tisíc eur³. V porovnaní s priemerom EÚ predstavuje HDP/obyvateľa u Bratislavského kraja 188%, u Západného Slovenska 72%, Stredného Slovenska 60% a Východného Slovenska 52%. Nerovnomerné geografické rozdelenie súkromných investičných výdavkov rovnako prispieva k zvýrazneniu regionálnych rozdielov v krajine.

Regionálne rozdiely sú viditeľné aj optikou nezamestnanosti. Kým v okrese Rimavská Sobota si prácu hľadá každý štvrtý človek, v Bratislave je to len okolo 4% a v Piešťanoch dokonca ani 3%. Problematický pritom nie je len počet nezamestnaných, ale aj ich štruktúra. V bratislavskom kraji je dlhšie ako rok nezamestnaných zhruba 30% uchádzačov o zamestnanie, v prešovskom, košickom a banskobystrickom kraji je to však vyše 56%. Z týchto je bez práce dlhšie ako 2 roky až polovica. Šanca nájsť si prácu pritom po už po niekoľkých mesiacoch nezamestnanosti dramaticky padá.

Zatiaľ čo regióny západného Slovenska zápasia s rastúcim nedostatkom kvalifikovanej pracovnej sily, pre regióny južného a východného Slovenska ostáva výzvou naďalej dlhodobá nezamestnanosť charakterizovaná nízkou mobilitou a nízkou úrovňou vzdelania a kvalifikácie pracovnej sily. V okresoch Revúca, Rožňava a Rimavská Sobota je miera evidovanej nezamestnanosti stále nad 20%. Zapojenie rizikových skupín akými sú Rómovia, mladí ľudia, ženy s malými deťmi na trh práce prostredníctvom opatrení s individualizovanými prístupmi ostáva kľúčové.

Napriek stále pretrvávajúcim regionálnym rozdielom, či už z pohľadu miery nezamestnanosti, mobility pracovnej sily, rozdieloch vo výške príjmov, výdavkov a zadlženosti je badať konvergenciu, hlavne v oblasti nezamestnanosti. Hoci sa miera evidovanej nezamestnanosti stále drží na vysokých číslach v krajoch PO, BB a KE, od roku 2013 dochádza k jej poklesu vo všetkých krajoch. Je to len vďaka dobrému

³ Samozrejme treba brať tieto čísla s istou rezervou, keďže ich výpovedná hodnota je znížená už dobre známymi štatistickými limitáciami, najmä silnou účtovnou centralizáciou firiem v Bratislave, repatriáciu ziskov zahraničných spoločností a problémom neprehlasovania trvalého pobytu. Na ilustráciu problému však poslúžia

hospodárskemu rastu? Aký podiel majú na tom cieľové intervencie a programy? Aj na tieto otázky budeme dnes hľadať odpovede.

Pre Európsku komisiu je znižovanie regionálnych rozdielov dlhodobou prioritou, ktorú podporuje najmä cez svoju kohéznu politiku. Väčšina prostriedkov, ktoré boli v posledných rokoch vynaložené na riešenie potrieb slovenských regiónov, išli práve z európskych prostriedkov.

Slovensko má teraz veľkú príležitosť využiť účinne značné finančné prostriedky na obdobie 2014-2020, kde má celkovo k dispozícii o 10% viac zdrojov než v minulom období a to až 15,3 miliardy eur. Veľká väčšina z týchto peňazí pôjde na skvalitnenie infraštruktúry, do ľudského kapitálu, zdravotníctva, životného prostredia, inovácií ale aj na riešenie nezamestnanosti či na programy sociálnej inklúzie v menej rozvinutých regiónoch Slovenska. Pre znižovanie regionálnych rozdielov sú kľúčové investičné zdroje v operačných programoch: Ľudské zdroje, Integrovaná infraštruktúra a samozrejme Integrovaný regionálny OP, ktorý podporuje integrovaný prístup k územnému rozvoju a partnerstvo na lokálnej úrovni, prostredníctvom miestnych akčných skupín. Ďalšie prostriedky sú k dispozícii prostredníctvom podpory poľnohospodárstva alebo cez celoeurópske programy. Nové možnosti financovania investícií ponúka aj Junckerov fond pre strategické investície.

Okrem finančných prostriedkov Európska komisia podporuje rozvoj regiónov aj ďalšími opatreniami. Spomenul by som napríklad vytýčenie ex-ante kondicionalít – ako napríklad "Stratégia rozvoja dopravy", či vypracovanie regionálnych integrovaných územných stratégií (RIÚS), teda akýchsi podmienok, ktoré muselo Slovensko splniť pred spustením čerpania nového balíka eurofondov. Komisia navyše upozorňuje na riziká a dáva odporúčania, kde zdôrazňuje potrebu individualizovaného prístupu pre zapojenie dlhodobo-nezamestnaných na trh práce, potrebu zlepšiť výsledky v oblasti vzdelávania a posilňovať účasť rómskych detí na vzdelávaní už v ranom detstve.

Komisia poskytuje technickú asistenciu pri príprave strategických dokumentov a organizuje rôzne odborné podujatia. Práve začiatkom minulého roka sme organizovali v týchto priestoroch seminár o dlhodobej nezamestnanosti na Slovensku, ktorý prispel k prijatiu dôležitého akčného plánu na jej riešenie. Jeho súčasťou je aj naštartovanie sociálnej ekonomiky.

Komisia venuje osobitnú pozornosť práve najmenej rozvinutým regiónom. Zo 47 regiónov v 8 členských krajinách boli zapojené do pilotného projektu s cieľovou technickou asistenciou regióny z Poľska a z Rumunska. Nedávno publikovaná záverečná správa konštatuje, že univerzálne riešenie neexistuje. Tieto regióny potrebujú cieľový prístup, rozvojové stratégie, ktoré reflektujú na ich špecifické potreby, ale tiež podporu odborných kapacít a ľudského kapitálu. Na podporu rastu takýchto regiónov, správa odporúča: i) zlepšenie investičného prostredia, ii) podpora ľudského kapitálu, inovačného systému a interakcií medzi vzdelávacími inštitúciami a podnikateľskou sférou, iii) zlepšenie prepojení medzi mestami a okolím, iv) posilnenie inštitucionálnych kapacít a efektívnosti verejnej správy.

Na tomto seminári sa v prvej časti pozrieme na to, či sú vhodne využívané dostupné prostriedky na rozvoj regiónov a pokiaľ nie, ako by sa to dalo zmeniť. V poobednej časti sa následne zameriame na problematiku dopravnej infraštruktúry a jej úlohy ako potenciálneho motora regionálneho rozvoja.

Príloha 2: Regionálne rozdiely v SR – prehľad dôležitých zistení a odporúčaní INEKO

Pre viac informácií si stiahnite celý dokument z internetu: http://www.ineko.sk/file_download/1119

Prehľad dôležitých štatistík – hlavné zistenia

POROVNANIE SO ZAHRANIČÍM

1. Spomedzi ukazovateľov ekonomického rozvoja patrí SR na základe dát OECD z roku 2014 medzi štáty s najväčšími regionálnymi rozdielmi v ukazovateľoch príjmu (29. priečka spomedzi 32 krajín) a ne/zamestnanosti (21. priečka z 33 hodnotených krajín). Spôsobené je to najmä vysokým odstupom Bratislavy od zvyšku Slovenska vo výške príjmov ako aj zaostávaním regiónov východného a juhu stredného Slovenska v miere nezamestnanosti. Vyššie regionálne rozdiely vo výške príjmu sú už len v Turecku, Mexiku a Izraeli. V porovnaní s blízkym zahraničím regióny SR väčšinou predstihujú susedné regióny vo výške príjmu, avšak zaostávajú v ukazovateľoch zamestnanosti a nezamestnanosti.

ROZDIELY V NEZAMESTNANOSTI - KRAJE

2. Podľa miery evidovanej nezamestnanosti sa dajú kraje rozdeliť na dve skupiny:
 - a. Kraje PO, BB a KE⁴ majú mieru nezamestnanosti dlhodobo o 4 až 7 percentuálnych bodov vyššiu ako priemer za celú SR, čo svedčí o pretrvávajúcom ich zaostávaní. V roku 2016 bola odchýlka 5,15 percentuálneho bodu pre PO kraj, 4,04 pre BB kraj a 4,00 pre KE kraj. V prípade krajov KE a BB došlo od roku 2013, resp. 2015 k zlepšeniu o 1 percentuálny bod.
 - b. Všetky ostatné kraje majú nezamestnanosť nižšiu ako priemer za celú SR. Najskôr sú to kraje NR a ZA, ďalej TN, kde je nezamestnanosť už len o málo vyššia ako v krajoch BA a TT. V roku 2016 po prvý raz nebola najnižšia nezamestnanosť v BA kraji, ktorú tesne predstihol TT kraj. Dlhodobo je zreteľné približovanie miery nezamestnanosti v BA kraji k úrovni za celú SR. Zreteľné je tiež zblížovanie miery nezamestnanosti krajov NR, ZA, TN, BA a TT.
3. V predkrízovom období nezamestnanosť vo všetkých krajoch klesala. Pokles bol najmiernejší v kraji BA a najprudší v kraji NR, ktorý sa tak odčlenil od trojice najviac zaostávajúcich krajov. To viedlo k znižovaniu regionálnych rozdielov. Po kríze v roku 2008 nezamestnanosť vo všetkých krajoch prudko stúpila, zvýšili sa aj regionálne rozdiely. Od roku 2013 dochádza k približne rovnomernému absolútnemu poklesu miery nezamestnanosti vo všetkých krajoch s výnimkou BA, kde nezamestnanosť v dôsledku absolútne nízkej úrovne klesá pomalšie.
4. Za posledných 15 rokov najviac klesla nezamestnanosť v TT a NR kraji, kde v roku 2016 dosiahla 28-30 % úroveň z roku 2001. Nasledujú kraje ZA (42 %), TN (46 %), KE (50 %), BB (54 %) a PO (58 %). Najmenej klesla nezamestnanosť v BA kraji (78 %), čo je však dané nízkou počiatočnou mierou nezamestnanosti.

⁴ Používame oficiálne skratky pre označenie samosprávnych krajov: Banská Bystrica (BB), Bratislava (BA), Nitra (NR), Košice (KE), Prešov (PO), Trenčín (TN), Trnava (TT), Žilina (ZA).

ROZDIELY V NEZAMESTNANOSTI - OKRESY

5. Pri pohľade na mieru nezamestnanosti v okresoch je zreteľné zaostávanie okresov v južnej a východnej časti Slovenska. Najvyššiu nezamestnanosť nad 20 % mali v marci 2017 okresy Rimavská Sobota, Revúca a Rožňava, tesne pod 20 % bola v okrese Kežmarok. Na opačnom konci sú okresy zo západného Slovenska. V marci 2017 mali mieru nezamestnanosti nižšiu ako 3 % okresy Piešťany, Trnava, Galanta a Hlohovec, ďalších 10 okresov malo nezamestnanosť nižšiu ako 4 %.
6. Nárast regionálnych rozdielov po roku 2008 a následne pokles od roku 2013 ilustruje aj pohľad na absolútne odchýlky miery evidovanej nezamestnanosti v okresoch od miery nezamestnanosti za celú SR. Od roku 2013 je zreteľné znižovanie odchýlky v okresoch s najnižšou nezamestnanosťou a čiastočne aj najvyššou nezamestnanosťou, čo svedčí o znižovaní regionálnych rozdielov.
7. Od prijatia zákona č. 336/2015 o podpore najmenej rozvinutých okresov ešte neubehol dostatočne dlhý čas, aby bolo možné spoľahlivo posúdiť jeho dopady. Napriek tomu je dôležité monitorovať vývoj nezamestnanosti v 12 najmenej rozvinutých okresoch určených podľa zákona. Za posledný rok zatiaľ nedošlo k zlepšeniu, v niektorých prípadoch sa situácia zhoršila. Napríklad v okrese Revúca v období marec 2016 až marec 2017 nezamestnanosť stúpila, hoci štyri roky predtým klesala. Podobne v okresoch Rožňava, Svidník a Trebišov nezamestnanosť v poslednom roku stagnovala, hoci v predchádzajúcich štyroch rokoch klesala. Zlepšenie nie je vidieť ani v porovnaní s vývojom v iných okresoch. Napríklad v období marec 2016 až marec 2017 klesla miera nezamestnanosti vo všetkých 12 najmenej rozvinutých okresoch v priemere o 1,32 percentuálneho bodu. Pre porovnanie, v ďalších 12 okresoch s najvyššou nezamestnanosťou, ktoré nečerpali žiadnu osobitnú podporu, klesla v priemere o 1,46 bodu. Za celé Slovensko miera evidovanej nezamestnanosti klesla o 1,85 bodu. V období marec 2016 až marec 2017 sa teda zaostávanie najmenej rozvinutých okresov prehĺbilo.

ROZDIELY V MIERE CHUDOBY

8. V miere chudoby v jednotlivých krajoch SR sú pomerne veľké rozdiely. Západ Slovenska je chudobou ohrozený menej ako stred a východ. Najviac obyvateľov pod hranicou chudoby je v krajoch BB a PO, nasledujú kraje ZA, NR a KE. Chudobe sú najviac vystavené domácnosti s najmenej tromi deťmi a neúplné rodiny s najmenej jedným dieťaťom. Z hľadiska vykonávanej ekonomickej aktivity sú najviac ohrození nezamestnaní.
9. Podiel ľudí ohrozených chudobou rástol v rokoch 2005 až 2015 najviac v krajoch BB a ZA. Naopak najviac klesol v krajoch TN a TT. Vo väčšine krajov je zreteľný pokles miery chudoby v predkrízovom období do roku 2008, následný pokrízový nárast a stagnácia alebo pokles zhruba od roku 2012.
10. Rozšírenie chudoby môže čiastočne súvisieť s rozšírením rómskeho obyvateľstva. Platí to predovšetkým pre kraje KE, PO a BB, kde je vysoký podiel Rómov v najchudobnejších odlúčených enklávach. Vysoká súvislosť medzi mierou chudoby a podielom rómskeho obyvateľstva vyplýva aj pri porovnaní okresov. Korelačný koeficient dosahuje 0,79 pri indexe chudoby a 0,85 pri miere nezamestnanosti.

ROZDIELY V POČTE VOĽNÝCH MIEST A V DOCHÁDZANÍ ZA PRÁCOU

11. Regionálne rozdiely v tvorbe voľných pracovných miest a v počte uchádzačov o prácu sa za posledných osem rokov nezmenili. Zhruba polovica voľných pracovných miest je v BA kraji, pričom takmer dve tretiny uchádzačov o zamestnanie pochádza z krajov PO, KE a BB.
12. Za poklesom nezamestnanosti v krajoch PO, ZA, NR, BB a KE je okrem vnútroštátnej migrácie za prácou aj vysoký podiel občanov pracujúcich v zahraničí. V posledných piatich rokoch rastie počet obyvateľov pracujúcich v zahraničí, hlavne v krajoch KE, BB, ZA a PO.

ROZDIELY V PRÍJMOCH

13. Výrazne najvyššie mzdy sú dlhodobo v BA kraji. Dlhodobo najnižšie mzdy sú v kraji PO, nasledujú NR a BB. V rokoch 2000 až 2016 rástli mzdy vo všetkých krajoch približne rovnako, najrýchlejšie v kraji ZA a TN, najpomalšie v kraji KE. Malé rozdiely v zmene platov za posledných 16 rokov poukazujú na pretrvávajúce regionálne rozdiely. Stagnáciu regionálnych rozdielov vo výške mzdy potvrdzuje aj takmer nulová súvislosť medzi priemernou výškou mzdy zamestnanca za rok 2015 v jednotlivých okresoch a zmenou mzdy v období 2001-15. Ak z porovnania vylúčime najbohatšie okresy, ktorými sú všetky bratislavské okresy a okres Košice II, ukáže sa negatívna súvislosť, keď v okresoch s vyššou mzdou rástla v rokoch 2001-15 priemerná mzda rýchlejšie než v okresoch s nižšou priemernou mzdou. To svedčí skôr o prehlbovaní regionálnych rozdielov.

Odporúčania INEKO na odstraňovanie chudoby, sociálneho vylúčenia a regionálnych rozdielov

MERAŤ REGIONÁLNE ROZDIELY, VYHODNOCOVAŤ DOPADY OPATRENÍ

1. Zostaviť indikátory regionálneho rozvoja na úrovni krajov a okresov, pravidelne monitorovať a zverejňovať ich vývoj. Osobitne venovať pozornosť najmenej rozvinutým okresom určeným podľa zákona č. 336/2015 o podpore najmenej rozvinutých okresov, aby verejnosť mala informácie, akú „hodnotu za peniaze“ (t.j. merateľné zlepšenie vzhľadom na vynaložené verejné zdroje) prinášajú opatrenia realizované na základe tohto zákona.

ZNÍŽIŤ ODVODY PRE NÍZKOPRÍJMOVÝCH

2. Znížiť odvody pre ľudí s nízkym príjmom, aby sa zvýšila ich motivácia legálne pracovať ako aj záujem firiem vytvárať pracovné miesta pre ľudí s nízkou kvalifikáciou, prípadne pre matky s deťmi preferujúce skrátené pracovné úväzky. Na zníženie odvodov využiť mechanizmus odvodovej odpočítateľnej položky, ktorá sa dnes vzťahuje na zdravotné odvody zamestnancov:
 - a. Zvýšiť spodnú hranicu príjmu pre uplatnenie odpočítateľnej položky (dnes vo výške 380 eur mesačne) na úroveň minimálnej mzdy (435 eur mesačne).
 - b. Odpočítateľnú položku rozšíriť aj na ľudí pracujúcich výlučne na dohody (o vykonaní práce, o pracovnej činnosti, o brigádnickej práci) a tiež na samostatne zárobkovo-činné osoby (SZČO), pri ktorých by odpočítateľná položka mala byť naviazaná na výšku ich hrubých príjmov.
 - c. Rozšíriť odpočítateľnú položku aspoň čiastočne aj na sociálne odvody.
3. V prípade SZČO nahradiť súčasný skokový nábeh platenia sociálnych odvodov postupným. Pri prekročení hranice príjmov, do ktorej nie je povinnosť platiť sociálne odvody (aktuálne je hranicou hrubý príjem z roku 2016 do 5298 eur, čo je v prepočte na mesiac do 441,50 eur), by nemala mesačná platba do Sociálnej poisťovne narásť skokom z 0 na 146,35 eur (aktuálna výška minimálnych sociálnych odvodov). Takéto nastavenie dnes motivuje SZČO umelo znižovať/zatajovať časť svojich príjmov, resp. ich odrádza od prevádzkovania živnosti v prípade, že ich hrubé príjmy túto hranicu mierne prekračujú. Je potrebné zaviesť takú odpočítateľnú položku/ úľavu, ktorá prinesie postupný nábeh sociálnych odvodov s rastom hrubých príjmov a zabráni skokovému poklesu čistého príjmu živnostníkov, ktorých priznaný hrubý ročný príjem stúpne z 5-tisíc eur na 6 - 7 tisíc eur. Pri súčasnom nastavení SZČO v širokom pásme hrubého ročného príjmu od 5300 eur minimálne do 11 750 eur (pri uplatnení paušálnych výdavkov) platia odvody v rovnakej absolútnej výške (minimálne odvody).

POSILNIŤ MOTIVAČNÝ SÚBEH SOCIÁLNYCH DÁVOK A PRÍJMU Z PRÁCE

4. Zaviesť výraznejší súbeh sociálnych dávok a príjmu z práce tak, aby viac motivoval ľudí pracovať legálne. V súčasnosti sa podľa zákona č. 417/2013 o pomoci v hmotnej núdzi kráti poberateľovi dávky v hmotnej núdzi o 0,75 EUR za každé 1 EUR legálneho zárobku. Výška vyplácanej dávky sa totiž počíta ako rozdiel zákonom určenej dávky a príjmu zníženého o 25 %; t.j. ak poberateľ nemá žiadny zárobok, dostane plnú dávku, ak zarobí povedzme 60 EUR mesačne dostane dávku zníženú o $\frac{3}{4}$ jeho príjmu, teda o 45 EUR. Od 1.5.2017 sa krátenie dávky zmierni pre poberateľov osobitného príspevku (ide o dočasný príspevok pre dlhodobo nezamestnaných, ktorí si našli prácu), ktorým sa po novom bude dávka počítať ako rozdiel zákonom určenej dávky a príjmu zníženého o 50 % (t.j. za každé 1 EUR príjmu

sa im dávka zníži o 0,50 EUR). S cieľom posilniť motiváciu legálne pracovať aj pri nízkom príjme, by sa uvedené zmiernenie malo rozšíriť na všetkých poberateľov dávky v hmotnej núdzi a nemalo by byť časovo obmedzené. Na základe dopadov uvedeného opatrenia ako aj vplyvu na verejné financie odporúčame po čase zvážiť aj ďalšie zvýšenie percenta (napr. na 75 %), o ktoré sa znižuje príjem pre účely výpočtu dávky v hmotnej núdzi.

EFEKTÍVNE POMÁHAŤ NEZAMESTNANÝM

5. Zvyšovať kvalifikáciu dlhodobo nezamestnaných, pomáhať nezamestnaným pri vyhľadávaní a uchádzaní sa o voľné pracovné príležitosti; uvedené činnosti zabezpečiť s využitím kapacít a know-how úradov práce aj súkromného sektora a to na základe pravidelného merania a zverejňovania dosiahnutých výsledkov uplatnenia nezamestnaných na trhu práce.

MOTIVOVAŤ ŠKOLY K LEPŠÍM VÝSLEDKOM

6. Motivovať stredné odborné školy (reputačne i ekonomicky), aby z nich vychádzali študenti lepšie pripravení uplatniť sa na trhu práce (napríklad zverejňovaním priemerného platu a miery nezamestnanosti absolventov, ako aj úpravou normatívov tak, aby viac zohľadňovali úspešnosť absolventov školy na trhu práce).

INTEGROVAŤ MARGINALIZOVANÝCH

7. Zvyšovať dostupnosť zdravotnej starostlivosti, predškolskej výchovy a vzdelávania marginalizovaných skupín obyvateľstva.
8. Zmerať efektívnosť doteraz realizovaných projektov a opatrení na integráciu marginalizovaných skupín obyvateľstva, systematicky podporovať šírenie najlepších skúseností, vrátane podpory lokálnych partnerstiev a projektov zameraných na integráciu.

EFEKTÍVNE ZLEPŠOVAŤ DOPRAVNÚ DOSTUPNOSŤ

9. Zmierniť hendikep regiónov, ktoré len čakajú na diaľnicu či rýchlostnú cestu, výrazným zlepšením starostlivosti o cesty I. triedy. Tie zabezpečujú najväčšiu časť výkonov celej cestnej siete SR. Ich kapacita väčšinou postačuje, problémom je nekvalita. Na opravy a údržbu dávame 1,1 mil. €/km² ciest, teda iba 41 % z úrovne v ČR (2,6 mil. €/km²) – priemer za roky 2010-2015. Dlhodobé podfinancovanie vedie k deštrukcii ciest I. triedy, z ktorých je takmer 40 % v nevyhovujúcom stave. Navyše to vedie k uprednostňovaniu výrazne drahších diaľnic a rýchlostných ciest aj tam, kde by postačovali kvalitné cesty I. triedy.
 - a. Znásobiť zdroje na nutnú obnovu ciest I. triedy – rekonštrukcie mostov v havarijnom a nevyhovujúcom stave, odvodnenie vozoviek, výmena už nefunkčných zvodidiel, obnova krytu vozovky a kde treba aj zosilnenie ložnej vrstvy.
 - b. Odstraňovať bodové závady na cestách I. triedy – rekonštrukcie kapacitne nevyhovujúcich križovatiek, úpravy nebezpečných odbočení, menšie preložky.
10. Strážiť primeranosť a náklady investícií do dopravnej infraštruktúry, aby sa za dostupné zdroje dosahoval výraznejší progres ako doteraz. Pre všetky významné investície napr. do dopravnej infraštruktúry aplikovať princípy „hodnoty za peniaze“, predovšetkým analyticky posudzovať všetky

väčšie výdavky a projekty z pohľadu ich potreby, možných alternatív ako aj efektívnosti; posilňovať analytické a odborné kapacity verejných orgánov, ktoré dané projekty pripravujú a implementujú, ako aj dozorných orgánov (najmä Úrad pre verejné obstarávanie, Najvyšší kontrolný úrad); rozhodnutia robiť na základe zverejnených kritérií a odborných analýz, vrátane ich vstupných parametrov.

11. Vyhlasovať tendre na projektovú prípravu i výstavbu diaľnic a ciest tak, aby sa zabezpečila korektná súťaž – bez časových kolízií, bez zužovania súťaží, bez prehnaných kvalifikačných požiadaviek, s dlhšími lehotami na prípravu ponúk a primeranými lehotami na dodanie potrebnej kvality a optimálnu cenu.

ZLEPŠOVAŤ PODNIKATEĽSKÉ PROSTREDIE

12. Realizovať reformy zamerané na zvýšenie hospodárskeho rastu a zlepšovanie podnikateľského prostredia predovšetkým nasledovnými opatreniami:
 - a. Znižovať administratívnu záťaž podnikateľov a odstraňovať neefektívne regulácie, zjednodušovať legislatívu.
 - b. Vytvárať podmienky na férovú súťaž, odstraňovať, resp. účinne regulovať monopoly a predchádzať kartelom.
 - c. Vo verejnom obstarávaní posilniť verejnú kontrolu obstarávateľov prostredníctvom zverejňovania kľúčových dát z celého procesu obstarávania od jeho oznámenia, vyhodnotenia ponúk, uzavretia zmluvy a prípadných dodatkov, zadania objednávky až po plnenie predmetu zákazky a fakturáciu; uvedené informácie zverejňovať tak, aby ich bolo možné prepojiť a strojovo spracovať, aby bolo možné porovnávať verejných obstarávateľov podľa kľúčových ukazovateľov.
 - d. Posilňovať nezávislosť a odbornosť kontrolných a regulačných orgánov ako sú Úrad pre verejné obstarávanie, Najvyšší kontrolný úrad, Protimonopolný úrad, Úrad pre reguláciu sieťových odvetví.
 - e. Znižovať priame dane z práce a prípadný výpadok vo verejných financiách kompenzovať zvýšením daní z majetku alebo ekologických daní.
 - f. Znížiť ceny elektrickej energie zrušením dotovania neefektívnej výroby elektriny z hnedého uhlia, preskúmať možnosti presunu záťaže z garantovaných výkupných cien elektriny z obnoviteľných zdrojov energie zo spotrebiteľov elektriny na štátny rozpočet.
 - g. Systematicky zlepšovať postavenie SR v hodnotení indikátorov Svetovej banky Doing Business.